

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

Кобейссі Хуссейн Кассем

УДК. 72.033.3

**ПРИНЦИПИ РЕСТАВРАЦІЇ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ
ЛІВАНУ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ**

18.00.01- теорія архітектури,
реставрація пам'яток архітектури

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеню
кандидата архітектури**

Київ-2004

НО (5Лч) 7+ НХ11-082.06

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00762196 (V)

42.01
42.025.4
Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі Основ архітектури архітектурного інституту Одеської державної академії будівництва і архітектури (АІ ОДАБА) Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник - доктор архітектури, професор **РАЛІЄВ Олександр Борисович**, зав. кафедрою Основ архітектури Архітектурного інституту Одеської державної академії будівництва і архітектури.

Офіційні опоненти - доктор архітектури, професор **СОЧЕНКО Віктор Іванович**, кафедра Основ архітектури і архітектурного проектування Київського національного університету будівництва і архітектури, Міністерства освіти і науки України.

- кандидат архітектури **ВЕЧЕРСЬКИЙ Віктор Васильович**, Головне управління містобудування та архітектури Київської міськдержадміністрації, головний спеціаліст.

Провідна установа - Національний університет „Львівська Політехніка”.

Захист відбудеться “18” травня 2004 р. о 12.00 годині на засіданні Спеціалізованої вченої ради К 26.103.01 Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (Україна, 04053, м. Київ, вул. Смирнова-Ласточкина, 20).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (Україна, 04053, м. Київ, вул. Смирнова-Ласточкина, 20).

Автореферат розісланий “15” квітня 2004 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради
кандидат мистецтвознавства, професор

М.О.Криволапов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ліванська Республіка (Аль-Джумхурія-аль-Лубнанія) — країна давньої історії і культури, яка пишається пам'ятками архітектури багатьох століть. Найменше збереглися пам'ятки архітектурно-будівельної діяльності фінікійських міст, найдавніших на території ліванського узбережжя на Середземноморському просторі. Видатні пам'ятки містобудівництва і архітектурних ансамблів були побудовані в часи Римської імперії. Всесвітньо відомий храмовий ансамбль Баальбек (I-III ст. н.е.) не має собі подібних навіть у самому Римі. Починаючи з VIII століття римська архітектура перестала існувати під натиском ісламських канонів. Однак вплив римсько-візантійської будівельної традиції залишався і в добу Омейядського халіфату, наприклад, в місті Анжар, збудованому за наказом халіфа Маліка (VIII ст.).

Середньовічний Ліван неодноразово опинявся перед експансією різних держав — єгипетських Мамлюків, європейських хрестоносців, а потім турецьких османів. Зі зміною релігійної орієнтації, багато будівель перебудовувались, чимало з них було знищено. В добу пізнього середньовіччя і нового часу Ліван втратив славу минулих часів і велич своєї архітектури. Зодчество давнього і середньовічного Лівану відомо нам, як правило, перебудоване або знищене майже зовсім.

В Лівані XX-го століття вже багато років функціонують заклади, в яких послідовно досліджуються об'єкти історико-культурного призначення. В 1913 р. були відкриті відповідні департаменти в Тріполі і Сайді. Товариства інженерів і архітекторів Лівану і ліванських майстрів мистецтва (засновані в 1957 р. у Бейруті) також відомі своєю пам'яткоохоронною діяльністю. Крім того, в країні функціонує низка приватних архітектурно-будівельних і реставраційних фірм. Реставраційні фірми діють як проектні або виробничі. Реставраційно-відновлювальна діяльність пам'яток архітектури і історичної спадщини в містах Лівану посилилась в останнє десятиріччя. Найбільш за все це торкнулося столиці Лівану — найбільшого міста країни — Бейрута. Бейрут руйнувався неодноразово. В 1957 р. почалась громадянська війна, в 1982 р. Бейрут був на три місяці оточений ізраїльськими військами. Коли в 1991 р. війна скінчилась, ділова частина центру Бейрута була майже знищена.

У 1992 р. керівництво країни прийняло рішення про відродження центру Бейрута у тому вигляді, у якому він був до початку бойових дій, тобто 30 років назад. Відновлення Бейрута, інших міст Лівану почалося дуже активно, але стихійно. Декілька будівель центру Бейрута було реставровано за проектом і участю автора даної дисертації. Однак співпраця різних реставраційно-будівельних фірм існувала без єдиних рекомендацій щодо користування принципами і методами реставрації пам'яток архітектури.

Подібні науково розроблені рекомендації необхідні тому, що кожна реставраційна фірма виконує роботи за своїми правилами, що може привести до

порушення стилю або архітектурно-художніх засобів тієї епохи, до якої належить той чи інший історичний будинок, об'єкт реставрації. Для Лівану існує важлива проблема — зберегти архітектуру арабської країни, яка майже на 50 % являється країною європейською. Таким чином, актуальність даної теми обумовлена необхідністю узагальнення існуючих методів реставраційно-відбудовної діяльності архітектурного середовища Лівану 1-й половини ХХ ст., які базуються на наукових дослідженнях і узагальненнях.

Тема дисертації є складовою частиною загальної програми уряду Республіки Ліван щодо відновлення архітектурної спадщини Бейрута, його подальшого розвитку аж до 2025 р. Крім того дана тематика повністю відповідає професійному напрямку Архітектурного інституту Одеської державної академії будівництва і архітектури (ОДАБА), який здійснюється на кафедрах „Основ архітектури”, „Архітектурних конструкцій, реставрації і реконструкції будівель і споруд” за спеціальністю „Теорія архітектури реставрація пам'яток архітектури”.

НАУКОВИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ СТАН ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ.

У дослідженні реставраційно-відбудовної діяльності, методів і принципів реставрації пам'яток архітектури Лівану виділяються основні напрямки: проблема вивчення архітектурної спадщини Лівану як об'єкта реставрації і аналіз архітектурної спадщини Лівану 1-ї половини ХХ-го століття, а також виявлення методів і принципів реставрації пам'яток архітектури Лівану 1-ї половини ХХ-го століття.

В Лівані, як і в Україні, існує велика кількість пам'яток архітектури давнини, середньовіччя і нового часу. Значна частина їх потребує реставрації, відновлення або консервації. Саме тому виникла відповідна галузь – архітектурно-реставраційні роботи. Однак, якщо раніше реставрація будинків і споруд здійснювалась епізодично, методом спроб і помилок, то вже напередодні другої світової війни і, значною мірою, в післявоєнні часи світове товариство все частіше звертається до теоретичних основ реставрації пам'яток архітектури. Їх історія починається з ХІХ століття. Досвід великих науковців Європи поширюється на міжнародні конвенції та установи. Доцільно згадати, що в 1945 р. у Парижі була створена Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), яка крім інших програм, фінансує наукову діяльність по вивченню і охороні пам'яток історії і культури. Ця діяльність здійснюється завдяки існуванню Комітетів ЮНЕСКО в різних країнах світу, в тому числі в Лівані і Україні. Крім того, в кожній з цих країн засновуються спеціалізовані науково-проектні організації. Так, у Києві з 1957 р. функціонує науково-проектний інститут УкрНДІпроектреставрація, а у Бейруті з 1957 р. – товариство інженерів і архітекторів Лівану. Серед дослідників, які торкалися питань реставрації пам'яток, необхідно насамперед відмітити учених Росії – І.Е. Грабаря, Є.В. Михайловського, П.Н. Максимова, І.В. Маковецького, А.В. Ополовникова, С.С. Під'япольського, С.Н. Горпина, Е.М. Генделя, А.С. Щенкова, З.С. Гудченко, В.Г. Шмельова, В.В. Косточкіна, Н.Р. Левінсона і інш.

Теорія реставрації, реконструкції і консервації пам'яток історії культури значною мірою пов'язана з науковою діяльністю таких учених України, як А.Є. Антоноюка, Л.В. Прибеги, В.П. Самойловича, Г.Н. Логвина, С.А. Таранушенка, П.І. Макушенка, Ю.Ф. Хохла, І.Р. Могитича, А.Г. Данилюка, В.А. Лисенка, В.І. Вечерського, Н.М. Ексаревої, О.В. Лесика, М.В. Бевза, П.Г. Юрченка, Т.Л. Лисенко, Е.М. Черкасової, Ю. Шкодовського, Н.С. Мірошник, Є.І. Лопушинської, О.Б. Раллева та ін. Багато з них присвятили свою наукову діяльність проблемам національного відродження архітектурної спадщини.

Серед європейських фахівців, котрі досліджували і відображали методи реставрації пам'яток архітектури на прикладі різних країн можна віднести Перегаллі С., Санпаолезі П., Барбачі А. (Італія), Борусевича В., Римашевського Б. (Польща), Белін Франсуа (Франція) та ін. Історико-архітектурний аналіз проблеми використання конструкцій в архітектурі арабських країн Близького Сходу (аспекти реставрації і консервації) протягом останніх 10 років були предметом дослідження деяких арабських фахівців, наприклад: Аль Асамі Камил Джама (Ліван), Абд ал-Азир, Бахнися Ариф (Єгипет), Аль Кохалі Ал Салах Абдо, Алі Мохаммеда Ібрагіма Каузі (Йемен).

В Лівані досвід реставраційно-відбудовної діяльності якоюсь мірою висвітлює у періодичних виданнях головна реставраційна фірма країни - "Solidere". Використовуючи досвід своєї роботи, ця фірма публікує інформаційно-методичну літературу щодо практичних рекомендацій реставрації і реконструкції архітектурно-містобудівного середовища Бейрута. Інші міста Лівану мають реставраційні фірми місцевого підпорядкування (Сайда, Библос, Тріполі та ін.).

Аналіз архітектурної спадщини Лівану виконаний частковим закордонними дослідниками: Антоній Сорайя, (1965), Деббес (1986), Гарр Дайер (1996), Салиба Роберт (1998) (Ліван). Античну і середньовічну архітектуру Лівану в складі арабських країн Близького Сходу досліджував О.Б. Раллеєв (Україна). Разом з цим проблема виявлення і висвітлення принципів реставрації пам'яток архітектури Лівану 1-ї половини ХХ століття не була предметом досліджень означених вище учених і діячів науки.

ЗВ'ЯЗОК РОБОТИ З НАУКОВИМИ ПЛАНАМИ, МЕТОДИКАМИ, ПРОБЛЕМАМИ. Тема дисертаційного дослідження пов'язана з діяльністю Товариства інженерів і архітекторів Лівану, а також з плановою роботою Муніципалітету Бейрута щодо відновлення і подальшої реконструкції центру ліванської столиці на 2000-2025 рр. Обраний напрямок дослідження відповідає державній концепції і рішенням Українського комітету міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць, а також Державній програмі підготовки фахівців вищої кваліфікації з спеціальності 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури, яка у даному випадку здійснюється через аспірантуру в Архітектурному інституті Одеської

державної академії будівництва і архітектури. Дана тема виконана у рамках загальної тематики дисертаційних тем, затверджених вченою Радою ОДАБА.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ: виявлення принципів і методів реставрації пам'яток архітектури Лівану 1-ї половини ХХ-го століття (на прикладі архітектурної спадщини Бейрута і інших міст).

ЗАДАЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ:

1. Висвітлити проблему вивчення архітектурної спадщини Лівану 1-ї половини ХХ-го століття з точки зору задач її відновлення і реставрації;
2. Викласти науково-методичний апарат досліджень з даної тематики;
3. Виконати історико-архітектурний аналіз архітектурної спадщини Лівану періодів Оттоманської імперії і Французького мандата (ХVI-1-ї половини ХХ-го століття).
4. Означити і розкрити принципи і методичні основи реставрації пам'яток архітектури Лівану 1-ї половини ХХ-го століття.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ. Пам'ятки архітектури, які пройшли процес відбудови або потребують реставраційно-відбудовної діяльності в містах Лівану (Бейрут 1-ї половини ХХ століття, Сайда та інші), які свого часу були зруйновані або ушкоджені за різних обставин.

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ. Принципи і методи реставрації пам'яток архітектури Лівану, які в основному відносяться до об'єктів першої половини ХХ століття.

МЕЖІ ДОСЛІДЖЕННЯ. Хронологічні межі охоплюють період від кінця ХІХ до середини ХХ століть і в деяких випадках середньовіччя. Це обумовлено необхідністю порівняння різних методів реставраційно-відбудовної діяльності щодо об'єктів різних часів із об'єктами 1-ї половини ХХ століття.

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ. Передбачає використання як загальнонаукових, так і поодиноких методів. Так, широко були використані фактологічні методи (натурні обстеження, пошук літературних джерел, систематизація об'єктів реставрації і т.і.) Аналітичні методи досліджень передбачають різні засоби співставлень об'єктів реставрації і методів їх відновлення і відбудови. Поодинокі методи даного дослідження призначені виявити специфіку саме ліванської архітектури, яка розвивалась при наявності двох головних релігій – ісламу та християнства, урахування традиційного житла і засобів будівництва, рекомендації модернових методів реставрації пам'яток архітектури.

У роботі використані методи графоаналітичного співставлення (метод архітектурного аналізу), метод систематизації, узагальнення і системного моделювання процесів реставрації. Достовірність висновків даної роботи забезпечується посиланнями на літературні і архівні джерела, а також натурними обстеженнями містобудівного, об'єктного і фрагментарного характеру.

НАУКОВА НОВИЗНА РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ. Наукова новизна одержаних результатів обумовлена відсутністю наукових праць (як в Україні,

так і в Лівані), присвячених узагальненню принципів реставрації пам'яток архітектури Лівану I-ї половини XX століття. Ця тема не стала предметом досліджень учених, які тією чи іншою мірою торкалися проблем реставрації і внесли вагомий внесок в теорію реставраційно-відбудовної справи як в Україні, так і в Лівані і за їх межами.

Аналоги наукових дисертаційних досліджень з метою розкриття принципів реставрації пам'яток архітектури існують, але не стосуються проблем реставрації архітектурної спадщини Лівану I-ї половини XX століття.

Отже в даній роботі вперше одержані такі результати:

- розкрита проблема дослідження архітектурної спадщини Лівану як об'єкта реставрації, специфіка загального і регіонального стану з точки зору деформації і необхідності реставрації пам'яток архітектури I-ї половини XX століття;
- проаналізована і висвітлена архітектурна спадщина Лівану першої половини XX століття, яка охоплює періоди Оттоманської імперії і Французького мандату. Вперше розглянуто утворення стилю еkleктизму в аспекті проблем реставрації пам'яток архітектури Лівану;
- вперше виявлені і теоретично обґрунтовані загальні принципи реставраційно-відбудовної діяльності в архітектурній спадщині Лівану I-ї половини XX століття; виявлені і розглянуті методи реставрації пам'яток архітектури Лівану першої половини XX століття в різних аспектах даної проблеми – містобудівних, об'ємно-планувальних і конструктивних рішень, а також з точки зору реставрації малих форм пам'яток архітектури (арок, вікон, балконів, ґрат і т. і.);
- розроблені загальні рекомендації по використанню виявлених принципів і методів реставрації пам'яток архітектури Лівану першої половини XX століття.

ТЕОРЕТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ. Полягає не тільки у науковому осмисленні і класифікації принципів реставрації пам'яток архітектури Лівану, але і в комплексній розробці теорії відповідно даної проблеми, тобто – теорії реставрації пам'яток архітектури Лівану першої половини XX століття.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ. Полягає у використанні виявлених принципів і методів реставрації в архітектурному проєктуванні реставраційно-відбудовної діяльності, а також у методиці навчальних програм університетів Лівану, розробці методичних вказівок для їх впровадження у відповідному департаменті Муніципалітету міста Бейрут. Матеріали даної дисертації планується використати на відкритих виставках посольства України в Бейруті, а також на архітектурному факультеті Бейрутського Національного Університету.

ОСОБИСТІЙ ВНЕСОК ЗДОБУВАЧА. Полягає у теоретичному узагальненні і систематизації принципів реставрації пам'яток архітектури Лівану першої половини XX століття (публікації №9), у історико-теоретичному аналізі архітектурної спадщини Лівану як об'єкта реставрації (публікації №1,2,4,5,7,8). Орієнтальна наука України доповнена розширеною інформацією з історії архітектури Лівану часів Османської імперії (поч. XVI – поч. XX століття) і

періоду Французького мандату (1920-1943 роки). Ця інформація практично в українських джерелах була невідома. В публікаціях №3,6 розкрито стан реставраційної справи Лівану і особиста участь автора в реставраційно-проектній діяльності по збереженню пам'яток архітектури Бейруту.

АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ. Матеріали дисертації доповідались на наукових конференціях ОДАБА (2002-2004 роки) і Одеського Дома Н. Реріха “Схід-Захід. Культура і цивілізація” (2003р.), а також на засіданнях кафедри “Основ архітектури” (АІ ОДАБА). Апробація принципів реставрації пам'яток архітектури здійснювалась автором на протязі 1995-2000 років, в період реставраційно-відбудовних робіт центру Бейрута. Основні положення дослідження опубліковані в наукових збірниках Одеси, Донецька, Харкова. Результати дисертації опубліковані у 9 статтях загальним об'ємом 3,4 друкарських аркушів, 8 публікацій – без співавторів, 6 статей – у фахових виданнях ВАК України: у збірниках наукових праць ОДАБА “Проблеми теорії і історії архітектури України”, “Региональні проблеми архітектури і градостроїтельства” (м. Одеса), у збірниках наукових праць ВНЗ художньо-будівельного профілю України і Росії “Традиції та новачі у вищій архітектурно-художній освіті” (м. Харків, ХДАДМ), у збірнику наукових праць (м. Донецьк, ДДАБА) та інших.

СТРУКТУРА ТА ОБСЯГ ДИСЕРТАЦІЇ. Дисертація складається з вступу, трьох розділів та висновків, а також додатків. Обсяг основного тексту – 143 сторінки, у тому числі список використаних джерел – 178 найменувань. Додатки – ілюстрації, таблиці, схеми (54 сторінки), перелік ілюстрацій (10 сторінок), перелік об'єктів реставрації Лівану – натурні обстеження автора (124 найменування на 43 сторінках), Restoration methods” (на 16 сторінках), довідки про впровадження.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі в загальних рисах розкривається ступінь вивченості наукової проблеми, обґрунтовується актуальність дослідження, визначається мета і задачі роботи, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, виділяються об'єкт і предмет дослідження, наводиться методика, межі дослідження, наукова новизна, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, апробація роботи і публікації.

У першому розділі “ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЛІВАНУ ЯК ОБ'ЄКТА РЕСТАВРАЦІЇ” - аналізується стан реставраційно-відбудовної діяльності в Лівані, вітчизняний та міжнародний.

Спадщина пам'яток архітектури Лівану має міжнародне значення, з часів проголошення незалежності Лівану (1943 рік) збільшується проблема їх відновлення і реставрації, тому що з'явилась нова форма руйнацій – в результаті соціальних змін і постійних війн на Близькому Сході. В Лівані існують різні реставраційні фірми, які працюють за приватними методиками. Вітчизняна

архітектурна наука незалежного Лівану відносно молода, і науково-методичні рекомендації з питань реставрації пам'яток архітектури не були предметом досліджень. Це стосується саме досліджень по відновленню архітектурної спадщини часів Оттоманської імперії і періоду Французького мандата (1920-1943 роки). Якщо в історичному розгляді проблема відновлення будівель і споруд вирішувалась головним чином на релігійній основі (Давня Японія, Доколумбова Мексика та інші), то в XIX столітті ця тенденція охоплює широкую номенклатуру громадських будинків. Учені Західної Європи XIX ст. - Рафаелі Стери, Джузеппе Валаде, Джон Рескін, Адольф Дідрон та інші впроваджували методи реставрації, які і зараз подекуди користуються успіхом, наприклад методи анастелоза, графічної реконструкції, метод аналогій, доповнень, розчищення будівельних шарів.

В Лівані великим успіхом користуються методи реставрації пам'яток греко-римської античності. Тут головним методом реставрації вважається метод анастелоза - тобто відновлення об'єкта з існуючих рештків колон, кам'яних блоків, які мають бути поставлені на своє місце (храми Баальбеку, колонадні вулиці Тіра і т. і.). Чимало історичних об'єктів відновлено за допомогою графічних методів - по решткам планів, кам'яних фрагментів. Завдяки графічній реконструкції ми знаємо зовнішній вигляд як окремих житлових будівель Близького Сходу, так і величезних архітектурних культових ансамблів - (Баальбек в Лівані); палацових (Хірбет аль-Мафджар в Йорданії), театрі Пальміри, Бостри (Сірія) і багатьох інших. Але в Лівані чекають своєї черги чимало пам'яток архітектури як давнього, так і сучасного часу.

В даному розділі всебічно розглянута проблема деформації пам'яток архітектури як складової частини змін в архітектурній спадщині 1-ї пол. XX ст. З одного боку ця деформація обумовлена фактором часу, а з другого - втручанням суспільства, соціально-економічними змінами і війнами. Надається класифікаційна характеристика видів деформації пам'яток архітектури, яка для умов Лівану розподіляється за ступенями (повна або часткова деформація), по якісних характеристиках (природня, непередбачена, необхідна), по архітектурно-будівельних ознаках (містобудівна, об'ємно-планувальна, архітектурно-художня). Подібна класифікація деформаційних особливостей ілюструється низкою прикладів, об'єктів 1-ї половини XX ст. (табл. 1,2).

Реставраційна справа в Республіці Ліван, як системний підхід, існує приблизно 10 років. Активно працюють окремі проектно-реставраційні фірми, які самостійно узгоджують свою діяльність з Міністерством туризму, з відповідними департаментами і міськими муніципалітетами. Однією з таких фірм є фірма, яка очолюється автором даної дисертаційної роботи - "Кобейссі-груп". Головною реставраційною фірмою Бейрута "Солідер" ("Solidere") виконуються більшість замовлень по відновленню центру ліванської столиці. Таким чином, на даний час до проблем дослідження архітектурної спадщини Лівану як об'єкта реставрації можна віднести:

- відсутність науково-методичного апарату досліджень з даної тематики;

- неможливість історико-архітектурної оцінки особливостей розвитку архітектури Лівану періодів Оттоманської імперії (поч. XVI- поч. XX ст.) і Французького мандата (1920-1943 р.р.);

- відсутність аналізу становлення архітектурного стилю Лівану 1-ї половини XX ст.;

- брак комплексної методики реставраційно-відбудовної діяльності відповідно до науково обґрунтованих принципів і методів реставрації пам'яток архітектури Лівану 1-ї половини XX ст.

У другому розділі "АНАЛІЗ АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЛІВАНУ XVI- СЕРЕДИНИ XX СТ." - отримані наступні результати: обґрунтовано науково-методичний апарат досліджень пам'яток архітектури Лівану. - означені як загальнонаукові методи досліджень (фактологічні, аналітичні), так і приватно наукові методи (облік національної специфіки, достатність кількісних даних, комплексність досліджень, поетапна апробація, вибір оптимальних рішень і т.і.). - У контексті досліджень об'єктів реставрації вперше розглянуто особливості розвитку архітектури Лівану періоду Оттоманської імперії (початок XVI - початок XX ст.). Серед об'єктів означеного періоду найбільш відомі розташовані у містах Сайда (колишній адміністративний центр) і Бейрут. Наводиться низка прикладів пам'яток архітектури, які відреставровані або потребують реставрації - мечеті, палаци, хани, традиційне ліванське житло, а також християнські культові будівлі різних конфесій. Встановлено, що ліванська архітектура XVI - XIX ст. для Туреччини являлась провінційною. Мечеті часто перебудовувались із християнських храмів, збудованих хрестоносцями в XI-XII ст. (як приклади, мечеть в Сайді Джами аль-Кабір аль-Омари, XVIII ст., мечеть в Бейруті Джами-аль-Омари, XVII ст. та ін.). Пізніше мечеті набули вигляду багатокупольних будівель із короткоствольними мінаретами і шатровим завершенням. Християнські культові будівлі, збудовані за часів Оттоманської імперії, залишались у європейських об'ємно-планувальних формах (в Бейруті: Маронітський собор Св.Георгія, 1888; церква Св. Луїса, 1863; Грецький ортодоксальний собор Св. Георгія, 1767 та ін.).

Архітектура ліванського житла Оттоманського періоду розглянута з боку основних типів об'ємно-планувальних схем: а) замкнутий тип з квадратним планом; б) будинок галерейного типу; в) будинок дворового типу; г) будинок з центральним залом; д) комбінований тип дому.

Вперше комплексно досліджена і розглянута архітектура Лівану періоду правління французької адміністрації (1920-1943 р.р.). Виявлені умови і фактори активізації будівельної діяльності в Лівані - політичні, соціальні і економічні. На прикладі Бейрута розглянуто зростання населення, його міграція, релігійний склад. Так, населення Бейрута інтенсивно зростало: в 1925- 150 тис.чол., а в 1940- 230 тис. чол.. В 1930 р. релігійний склад значно відрізнявся від інших країн Близького Сходу. 50% населення Бейруту в 1930 р. склали християни; 36%- мусульмани, а 14%- друзи та представники інших конфесій.

Саме ці умови знайшли своє відображення в архітектурі 1920-1940-х р.р., ще ілюстровано прикладами будівель, побудованих вітчизняними і зарубіжними архітекторами. Зодчі колоніального режиму часто користувалися мотивами комбінованих архітектурних стилів - як класичних європейських, так і східних. Серед європейських напрямків чимало прикладів класицизму (особняк на вул. Махтар), модерну (будинок по уч.№ 136 Марфаа А, вул. Алленбі), міжнародного стилю (готель "Фінікія" та ін.). Серед базових стилів мусульманського напрямку можна відмітити мавританський (або магрибський), близькосхідний, а також індо-мусульманський. Наводиться низка прикладів пам'яток архітектури, з яких видно, що багато будівель раннього модерну у Бейруті знищено війною 1980-х р.р. Разом з тим, центр Бейрута часів французької адміністрації в значній мірі відбудовано по вулицях Фош, Алленбі, Маарада, Мутрана, Малік, Заглу, Ардел, Вігана та ін. Характерними були п'ятиповерхові будинки, серед яких домінували деякі акценти - мінаретів і християнських церков. Наведені найбільш характерні приклади забудови Бейруту, внесені до переліку пам'яток архітектури: Національний музей (в стилі єгипетського відродження, арх. А.Нахас, 1937), кафе в нео-мавританському стилі (1921, не збереглося); Муніципалітет (в нео-оттоманському стилі, арх. Ю.Афтімус, 1928); Будинок Національного парламенту (нео-мамлюкський стиль, 1930-е р.р.); Великий театр (арабський стиль, арх. Ю. Афтімус, 1930; відновлено після руйнації); готель Св. Георгія (європейський функціоналізм, арх. А.Табет, 1930; перебудовано за проектом того ж автора) т.ін. Автором даної дисертації обстежено 130 об'єктів- пам'яток архітектури Лівану і їх фрагментів, з яких 80 в Бейруті.

За матеріалами натурних обстежень, літературних джерел, а також за допомогою логічних співставлень доведено, що основним і найбільш характерним архітектурним напрямком (в стильовому відношенні) у Бейруті 1-ї половини ХХ століття є еkleктизм. Його розвитку сприяло не тільки економічне відродження Лівану, але й підготовка національних кадрів - інженерів і дизайнерів починаючи з 1910-1920рр. Значна увага приділялась впровадженню європейської технології використання бетонних конструкцій, які імітували кам'яні архітектурні деталі. Бейрутський еkleктизм відстає від європейського, однак було збудовано чимало житлових і громадських будинків періоду Французького мандату, які несли в собі риси стилізації (нео-стилі, романтизм, традиціоналізм тощо). При цьому в різні закордонні стилі впроваджуються риси ліванської традиційної архітектури - мотиви трьох вікон, арочні форми (наприклад, житлові будівлі Бейрута). Видатним в цьому плані є палац Сурсок (тепер - Палац мистецтв), збудований на початку ХХст. В значній мірі еkleктизм в архітектурі Лівану зберігається завдяки малим формам - аркам, вікнам, ордеру, балконам та іншим елементам декору. В Лівані 1-ї половини ХХ ст. важко знайти два будинки з однаковою архітектурою.

Таким чином, доведено, що реабілітація і відновлення архітектурної

спадщини Лівану 1-ї половини ХХ ст. пов'язана з необхідності обліку багатьох архітектурних стилів, на яких базується еkleктизм. Виявлені фактори становлення і розвитку Бейрутського еkleктизму в архітектурі 1-ї половини ХХ ст., а саме:

- політичні (зв'язок з арабо-мусульманським світом, Ліван під Французьким мандатом 1920-1943р.р.);
- економічні (ріст комерційної діяльності, активне будівництво доріг, відновлення будівельної бази);
- соціальні (зміна демографії, підготовка професійних кадрів Лівану);
- релігійний склад населення Лівану початку ХХ ст. (християни –50%, мусульмани-45%, друзи та інші –5%).

У третьому розділі “ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ РЕСТАВРАЦІЇ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ ЛІВАНУ 1-Ї ПОЛОВИНИ ХХ СТ.” - виявлені і систематизовані: 1) загальні і окремі принципи реставрації; 2) інженерно-конструктивні і об'ємно-планувальні методи реставрації; 3) засоби реставрації малих форм в архітектурі Лівану.

До 1-ї групи віднесені:

- принципи вибору об'єктів реставрації (обліку історичної цінності об'єктів, багатофакторність оцінки і її об'єктивність, тобто на підставі натурних обстежень);
- принципи зберігання історичної відповідності об'єкту реставрації;
- принцип конструктивної цілісності;
- принцип функціональної гнучкості;
- принцип збереження стильового розмаїття.

Кожний з указаних принципів пояснюється в текстовому і ілюстративному плані.

Вперше розроблені методи моделювання реставраційно-відбудовної діяльності, які складаються з підбору необхідної документації, рішення містобудівних і об'ємно-планувальних задач реставрації з використанням графічних методів моделювання, макетування і методів комп'ютеризації (табл.4)

До 2-ї групи віднесені:

- методичні основи реставрації об'ємно-планувальних рішень об'єктів реставрації 1-ї половини ХХ ст.:
- інженерно-конструктивні методи реставрації відновлення пам'яток архітектури означеного періоду:
- досвід теоретичних напрямків щодо принципів реставрації пам'яток архітектури – Франції, Італії, Польщі, Росії, України та інших.
- головні етапи реставраційно-відбудовної діяльності полягають в розробці проектної документації і реалізації проекту реставрації. Розробка проектної документації виконується у дві стадії -- ескізного проекту і стадії робочого

проекту (або проекту пристосування). При цьому витримуються умови узгодження з муніципальними органами (табл. 3).

Автором розглядається процес ремонтно-відбудовчих робіт, які виконувалися за його проектами і під його керівництвом по вул. Алленбі в Бейруті (1995-2000рр.) (рис. 1).

До інженерно-конструктивних методів реставрації пам'яток архітектури Лівану означеного періоду віднесена практика укріплення несучих конструкцій - стін, фундаментів і зводів. При цьому рахувались як міжнародна так і традиційна практика цих засобів. Основними методами по укріпленню несучих конструкцій для умов Лівану прийнято: відновлення втрачених елементів, а також використання закритих і відкритих посилюючих конструкцій. Фундаменти посилюються, як правило, за методами підводки та за допомогою обойм.

Для Лівану характерна велика кількість археологічних об'єктів і джерел. Тому вибір того чи іншого засобу реставрації здійснюється за участю археологів.

Систематизовані засоби по реставрації фасадів і кам'яних елементів, які значною мірою базуються на використанні авторського досвіду, а також рекомендацій вітчизняної фірми "Solidere".

До 3-ї групи віднесені рекомендації по реставрації малих форм - вікон, дверей, балконів, лоджій, еркерів, карнизів тощо. Для традиційних форм рекомендовано вживати арки і вікна, які більш характерні саме для Лівану, арабських грат, арабо-мусульманський ордер колон.

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Актуальність наукової теми, присвяченої розробці принципів і методів реставрації пам'яток архітектури Лівану 1-ї половини XX ст., підкреслюються їх національним і міжнародним значенням, необхідністю їх охорони, реставрації і раціонального використання в сучасних умовах, а також відсутністю комплексної методики реставраційно-відбудовної діяльності, заснованої на науково обґрунтованих принципах.

2. Відновлення архітектурної спадщини Лівану 1-ї половини XX ст., значно пошкодженого від ізраїльської агресії і громадянських війн 1980-х рр., до цього часу не було предметом досліджень, як і окремих будівель означеного періоду з метою розробки принципів і методів їх реставрації.

3. Незважаючи на існуючі принципи і методи реставрації пам'яток архітектури, які впроваджувались в Західній Європі, починаючи з XIX ст., доведено, що специфіка історичного розвитку архітектури Лівану періоду 1-ї половини XX ст. потребує окремих досліджень. Це пов'язано із політичним і культурологічним становищем Лівану, а також наявністю паритету двох релігій - ісламу і християнства.

4. Класифікована деформація архітектурної спадщини і об'єктів реставрації (пам'яток архітектури), яка характеризується за ступенями (повна, часткова деформація), за характером (історична,

непередбачена, необхідна), за архітектурно-містобудівними ознаками (містобудівна, об'ємно-планувальна, архітектурно-художня).

Реставраційна справа у Лівані потребує єдиних комплексних методик щодо відновлення пам'яток архітектури.

5. Зважаючи на відсутність історико-архітектурної оцінки розвитку архітектури Лівану 1-ї половини ХХ ст., вперше розглянуто з реставраційно-відбудовчих позицій зодчество періоду Оттоманської імперії (початку ХVІ-початку ХХст) і періоду Французького мандату (1920-1943 рр.). Завдяки цьому виявлено, що в Лівані, який був країною західноєвропейського впливу значною мірою поширювався архітектурний еkleктизм. Виявлені класифікаційні ознаки факторів розвитку Бейрутського еkleктизму 1-ї половини ХХ в. (політичні, економічні, соціальні і релігійні). На багатьох прикладах пам'яток архітектури продемонстрована різноманітність формоутворення архітектурних стилів Лівану, з яких базовими вважаються європейські (класицизм, модерн, міжнародний), східні (магірські, арабські, індо-мусульманські). Еkleктизм можна охарактеризувати як стилізацію, романтизм і синтез, які характерні не тільки для будівлі в цілому, а і для малих форм-вікон, дверей та інші.

6. Для умов архітектурної спадщини Лівану 1-ї половини ХХ ст. виявлені і сформульовані наступні принципи реставрації пам'яток архітектури:

- принцип вибору об'єктів реставрації на основі їх історичної цінності, необхідності багатофакторної оцінки та їх об'єктивної характеристики;
- принцип конструктивної цілісності;
- принцип відносної функціональної гнучкості, тобто можливості пристосування;
- принцип збереження стильової різноманітності.

7. Виявлені і тезисно подаються методи моделювання реставраційно-відбудовчих робіт, у тому числі: підбору необхідної документації, рішення містобудівних і об'ємно-планувальних завдань та використання графічних методів моделювання, макетування і засобів комп'ютеризації.

8. Значне місце відведено рекомендаціям щодо укріплення несучих конструкцій для реставрації пам'яток архітектури Лівану – відновлення втрачених елементів, підводка фундаментів. Звертається увага на реконструкцію традиційних для Близького Сходу разпорних систем арок і склепінь. Виявлені і рекомендуються методи реставрації поверхні фасадів і кам'яних фрагментів, які базуються на експериментах автора даної дисертації і досвіду провідної реставраційної фірми “Solidere”.

9. Доведено, що розробка проектної документації з реставрації здійснюється після попереднього обстеження – у дві стадії (ескізна і робоча, або проект пристосування). Реалізація проекту відбувається під керівництвом автора проекту.

10. Підтверджено, що значну роль в реставраційно-відбудовчій діяльності по збереженню пам'яток архітектури Лівану мають малі форми – арки,

вікна, двері, балкони, ержери, карнизи тощо. Їх реставрація може виконуватися як традиційним шляхом, так із застосуванням стильового еkleктизму.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кобейсси Хуссейн. Исследование памятников архитектуры Ливана как объектов реставрации - //Сб. научн. трудов кафедры основ архитектуры АИ ОГАСА «Проблемы теории и истории архитектуры Украины», выпуск 2; Одесса, издат. «Друк», 2001; С.120-122.
2. Кобейсси Хуссейн. Практика реставрационных работ на исторических объектах архитектурной застройки Бейрута первой половины XX века // Сб. научн. трудов кафедры Архитектуры и градостроительства АИ ОГАСА «проблемы теории и истории архитектуры Украины», выпуск 3-4; Одесса. «Астропринт», 2002; С.210-217.
3. Кобейсси Хуссейн. Региональные условия и общие особенности развития и деформации архитектурно-исторической среды Ливана первой половины XX века // Сб.научн. трудов кафедры Основ архитектуры АИ ОГАСА «Проблемы теории и истории архитектуры Украины», выпуск 3; Одесса, «Астропринт». 2002; С.52-58.
4. Кобейсси Хуссейн. Теоретические предпосылки и методические концепции ученых-реставраторов нового и новейшего времени // Збірник наукових праць Донбаської державної академії будівництва архітектури «Проблеми містобудування та архітектури», випуск 2002-6(37);С.74-81.
5. Раллев А.Б. Кобейсси Хуссейн. Становление архитектуры еkleктизма Ливана первой половины XX века // Збірник наукових праць вузів художньо-будівельного профілю України і Росії, випуск 1-2; Харків, Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2003; С.167-174.
6. Кобейсси Хуссейн, Раллев А.Б. Теоретические основы реставрации памятников архитектуры Ливана// Сб. научн. трудов Одесская государственная академия строительства и архитектуры; «Проблемы теории и истории архитектуры Украины», выпуск 4 “Архитектурное наследие и дизайн”; Одесса. “Астропринт”; 2003. С.128-134.
7. Кобейсси Хуссейн. Пути внедрения историко-теоретических исследований архитектуры Ливана в курсовом проектировании// материалы VII Міжнародної науково-методичної конференції «Удосконалення підготовки фахівців», Одеса. «Астропринт», 2002; С.118-119.
8. Кобейсси Хуссейн. Координаты времени как фактор взаимодействия цивилизаций в архитектуре Ливана //Материалы международного семинара и научно-практической конференции «Восток-Запад: культура и цивилизация». 2001-2002; Одесса, Одесский Дом Рериха; С.63-65.
9. Кобейсси Хуссейн. Реставрационное дело в Ливане // Збірник наукових праць вузів художньо-будівельного профілю України і Росії, випуск 3; Харків 2002; С. 52-58.

АНОТАЦІЇ

Кобейссі Хуссейн Кассем. Принципи реставрації пам'яток архітектури Лівану 1-ї половини ХХ століття – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01- теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури - Одеська державна академія будівництва і архітектури, Одеса, 2004р.

Дисертація присвячена розробці принципів і методів реставрації пам'яток архітектури Лівану на прикладі архітектурної спадщини міст Бейрута, Сайди та ін. В дисертації розглянута проблема дослідження архітектурної спадщини означеного періоду як об'єкта реставрації. Виявлена відсутність: науково-історичного апарату, історико-архітектурної оцінки розвитку архітектури Лівану, аналізу становлення архітектурної стилістики і комплексної методики реставраційно-відбудовної діяльності 1-ї половини ХХ ст. Виконано аналіз розвитку архітектурної спадщини Лівану періодів Оттоманської імперії (початок ХVІ-початок ХХ ст.) і Французького мандату (1920-1943рр.). Виявлені загальні і окремі принципи і методи реставрації пам'яток архітектури Лівану 1-ї половини ХХ ст. Надаються рекомендації реставраційно-відбудовної діяльності і використання особливостей Бейрутського еkleктизму.

Ключові слова: принципи реставрації, архітектурна спадщина, проект реставрації, анастелоз, еkleктизм.

Кобейсси Хуссейн Кассем. Принципы реставрации памятников архитектуры Ливана 1-й половины ХХ века - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата архитектуры по специальности 18.00.01 – теория архитектуры, реставрация памятников архитектуры. Одесская государственная академия строительства и архитектуры, Одесса, 2004г.

Диссертация посвящена разработке принципов и методов реставрации памятников архитектуры Ливана первой половины ХХ века.

В разделе 1 «Проблема изучения архитектурного наследия Ливана как объекта реставрации» освещается состояние изученности вопроса по методам реставрации памятников архитектуры Ливана и их зарубежных аналогов, раскрываются теоретические предпосылки и методические концепции ученых и реставраторов нового и новейшего времени.

Установлено отсутствие: научно-методического аппарата, историко-архитектурной оценки развития архитектуры Ливана, анализа становления архитектурной стилістики и комплексной методики реставрационно-восстановительной деятельности 1-й половины ХХ века. Освещаются

региональные условия и общие особенности развития и деформации архитектурного наследия Ливана первой половины XX века. Так, важными факторами этой деформации являются фактор времени и фактор социально-экономических преобразований. Деформация памятников архитектуры происходит в условиях функциональной изменчивости зданий, а также в условиях достижения предела прочности строительных материалов. Архитектурное наследие Ливана имеет национальные, региональные и межрегиональные черты. Выявлено, что реставрационное дело в Ливане – относительно молодая отрасль, не имеющая научно обоснованных рекомендаций и общей методики.

В разделе 2 «Анализ архитектурного наследия Ливана XVI- середины XX вв.» рассмотрен научно-методический аппарат исследований памятников архитектуры Ливана как объектов реставрации. Впервые в практике историко-архитектурных исследований рассмотрены яркие примеры архитектуры Ливана периодов Османской империи (начала XVI-начало XX вв.) – в городах Сайда, Бейрут, которые свидетельствуют о необходимости их реставрации. Установлено, что для Турции строительство и архитектура в Ливане имели второстепенное значение. Многие мечети перестраивались из христианских храмов, а затем приобретали вид многокупольных зданий с короткоствольными минаретами и шатровыми куполами. Впервые выполнен анализ архитектурного наследия Ливана периода Французского мандата (1920-1943 г.г.)- на примере застройки центра довоенного Бейрута. Рассмотрена специфика развития Бейрута, динамика его роста и условия строительства объектов жилого, общественного и культового назначения. Особое внимание уделяется анализу становления архитектурного стиля Ливана конца XIX- первой половины XX в., основным из которых является эклектизм. Так, например, бейрутский эклектизм проявляется как в стилевом решении фасадов зданий, так и отдельных элементов – окон, дверей, балконов, лоджий и т.д. Установлены и освещены базовые архитектурные стили бейрутского эклектизма: европейские (классицизм, модерн, международный) и восточные (магрибский, арабский, индо-мусульманский, ближне-восточный). В разделе 3 «Принципы и методы реставрации памятников архитектуры Ливана первой половины XX в.» Выявлены и раскрыты общие и частные принципы и методы реставрации памятников архитектуры Ливана 1-й половины XX века (исходя из градостроительных, объемно-планировочных и архитектурно-художественных требований реставрационно-восстановительных работ) Впервые обобщены и систематизированы методические основы реставрации объемно-планировочных решений памятников архитектуры Ливана. Затронуты методы реставрации конструкций в памятниках архитектуры Ливана 1-й половины XX в. При этом особое внимание обращается на реконструкцию традиционных форм – сводов и куполов. Обращено также внимание на примеры и приемы реставрации малых форм памятников архитектуры Ливана – арок, окон, дверей, балконов, лоджий,

декоративных решеток и т.д.

Текстовая часть имеет иллюстративное дополнение. В приложении приводится иллюстративный перечень памятников архитектуры Ливана, обследованных автором с натуры. Представлены примеры практической апробации результатов настоящего исследования реставрационными фирмами Ливана – «Кобейсси -групп», «Solidere» и другими.

Ключевые слова: принципы реставрации, эклектизм в архитектуре, архитектурное наследие, проект реставрации, анаст. лоз.

SUMMARY

Kobessi Hussein Kassem. Restorations principles of the architectures monuments of Lebanon – the 1st half of XXth century.- the manuscript. This thesis was written to Ph. D degree in architecture, speciality number 18.00.01 – theory of architecture, conservation of monuments of architecture. Odessa state academy of building and architecture. Odessa, 2004

Dissertation is devoted to development of principles and methods of restoration by the example of architectural-historical environment of Beirut, Saida and so on. The problem is considered of research of architectural-historical environment of the noted period in the dissertation as object of restoration. Absence is determined: the scientific-methodical device, historical-architectural estimation of development the architecture of Lebanon, the analysis of becoming architectural stylistics and a complex method of the restoration-rebuilt activity of 1st half of the XX centuries The analysis of development of the architectural-historical environment of Lebanon in the periods of the Ottoman empire (the beginning XVI-beginning of the XX centuries and French mandate (1920-1943years) is executed. The general, private principles and methods of restoration architecture's monuments in Lebanon of 1st half of the XX centuries. Recommendations of the restoration-rebuilt activity are applied and the features of Beirut's eklektik are used.

Keywords: principles of restoration, eklektik in architecture, the heritage of the architecture, project of restoration, anastylos.

Таблица 1

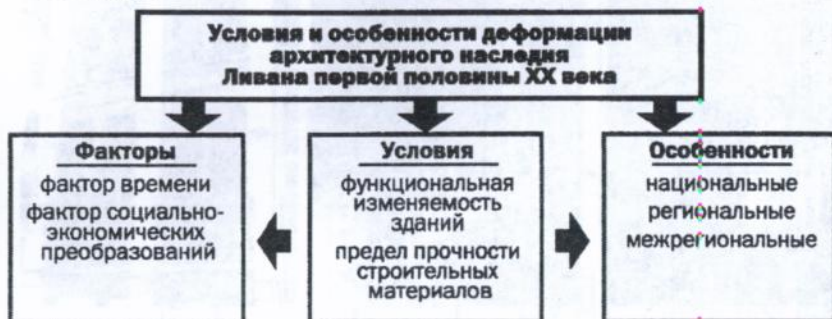
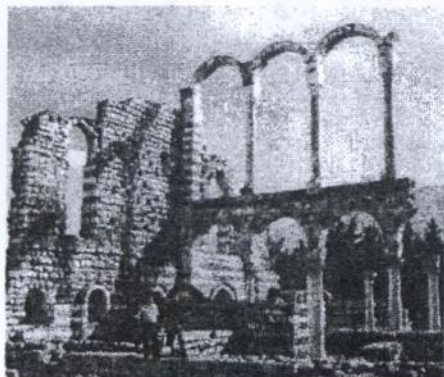
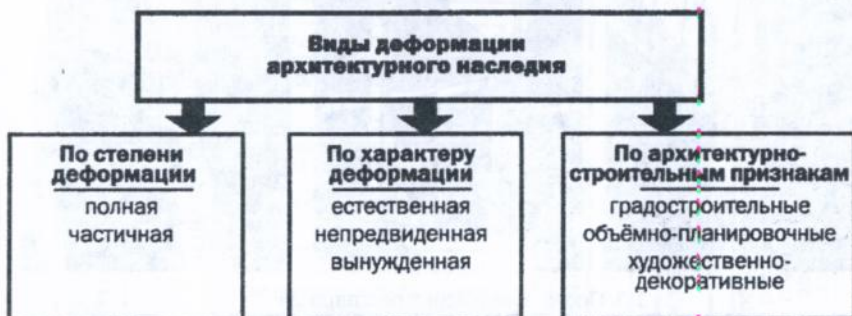

Таблица 2

Дворец Омеядов в Анжаре. Руины. Консервация, 2002г.

Здание Парламента в Бейруте. Реставрация 1995 г.

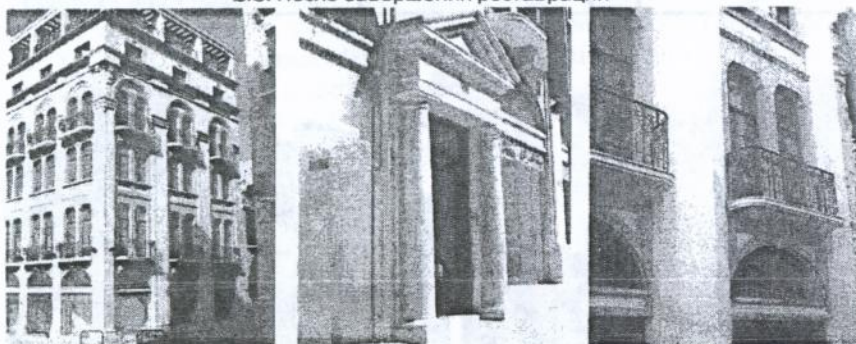
1.1. В состоянии деформации

1.2. В процессе ремонтно-восстановительных работ

1.3. После завершения реставрации

**РИС. 1. ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ ПРОЕКТА РЕСТАВРАЦИИ
(АРХ. КОБЕЙССИ ХУССЕЙН) НА ПРИМЕРЕ ДОМА 136 ПО УЛ. АЛЛЕНБИ,
УЧ. МАРФАА-А, БЕЙРУТ.**

Таблица 3

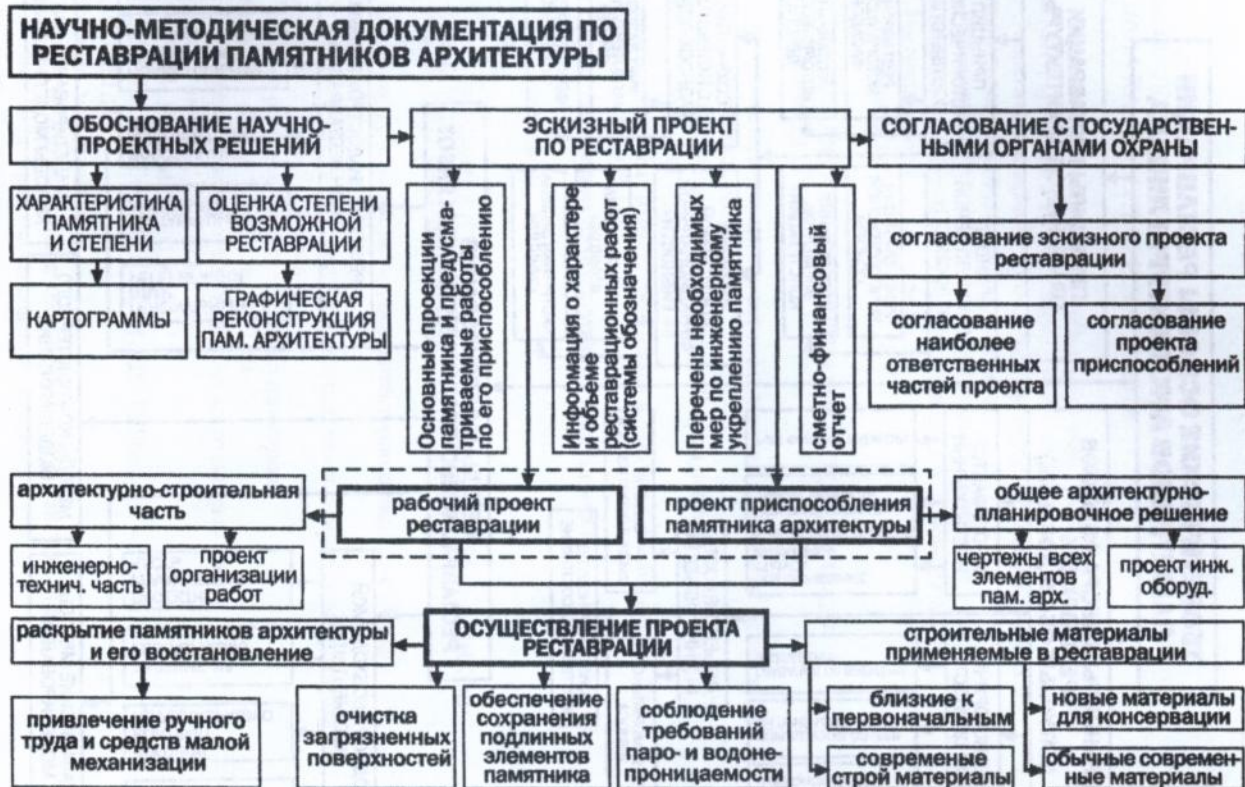
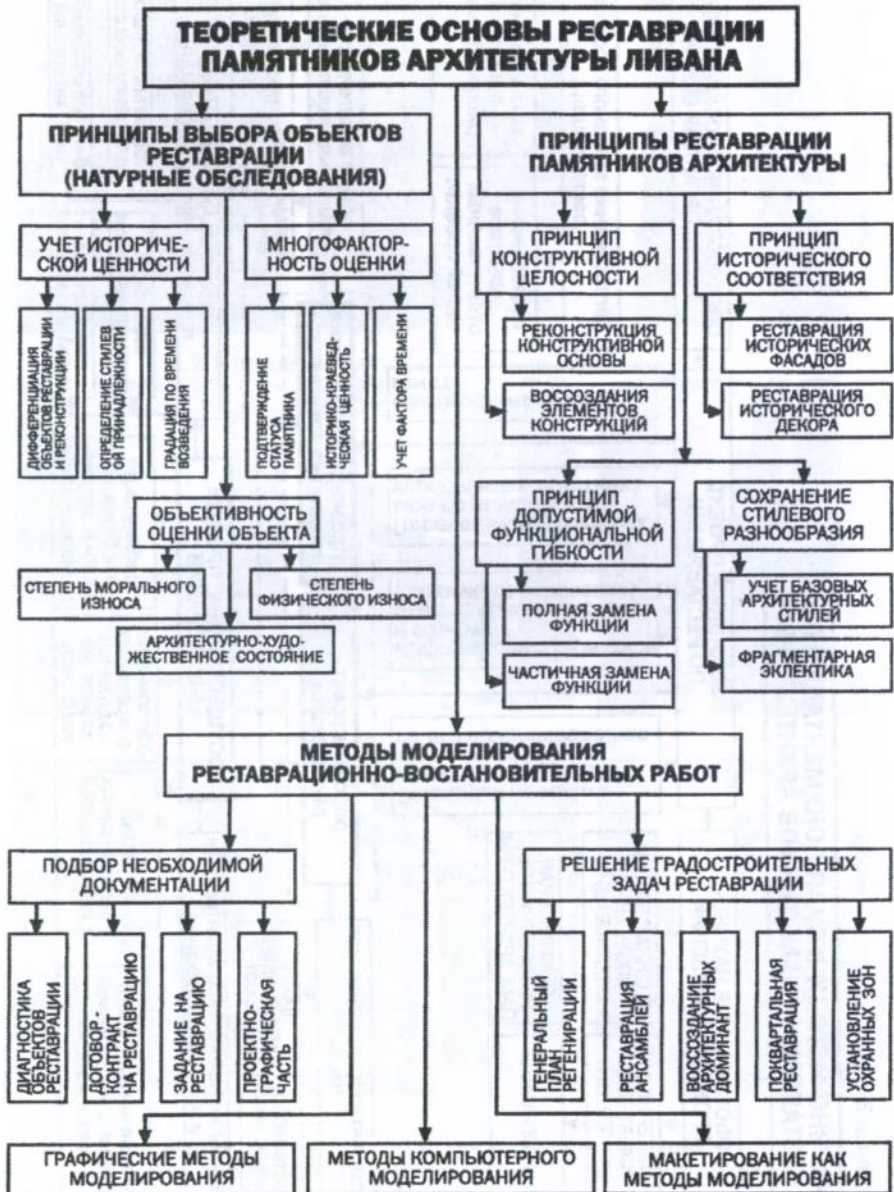

Таблица 4

СОДЕРЖАНИЕ ДИССЕРТАЦИИ

Введение

Раздел 1. ПРОБЛЕМА ИЗУЧЕНИЯ АРХИТЕКТУРНОГО НАСЛЕДИЯ ЛИВАНА КАК ОБЪЕКТА РЕСТАВРАЦИИ

- 1.1. Состояние изученности вопроса по методам реставрации памятников архитектуры Ливана и их зарубежных аналогов
 - 1.2. Теоретические предпосылки и методические концепции ученых и реставраторов нового и новейшего времени
 - 1.3. Региональные условия и общие особенности развития и деформации архитектурного наследия Ливана 1-й половины XX в.
 - 1.4. Реставрационное дело в Ливане
- Выводы по разделу 1.

Раздел 2. АНАЛИЗ АРХИТЕКТУРНОГО НАСЛЕДИЯ ЛИВАНА XVI-СЕРЕДИНЫ XX ВВ.

- 2.1. Научно-методический аппарат исследований памятников архитектуры Ливана как объектов реставрации
 - 2.2. Особенности развития архитектуры Ливана периода Османской империи начала XVI – начала XX вв.
 - 2.3. Анализ развития архитектуры Ливана периода правления французской администрации (1928-1943г.г.)
 - 2.4. Анализ становления архитектурного стиля Ливана конца XIX – первой половины XX в.
- Выводы по разделу 2

Раздел 3. ПРИНЦИПЫ И МЕТОДЫ РЕСТАВРАЦИИ ПАМЯТНИКОВ АРХИТЕКТУРЫ ЛИВАНА ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XX В.

- 3.1. Общие принципы реставрации архитектурного наследия Ливана 1-й половины XX в.
- 3.2. Методические основы реставрации объемно-планировочных решений памятников архитектуры Ливана.
- 3.3. Методы реставрации конструкций в памятниках архитектуры Ливана 1-й половины XXв.
- 3.4. Реставрация малых форм памятников архитектуры Ливана

Выводы по разделу 3

ВЫВОДЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ ПРИЛОЖЕНИЯ

А-Перечень иллюстраций

Б-Перечень объектов реставрации памятников архитектуры Ливана (по материалам натуральных обследований автора)

В- «Solidere». Restoration methods

Г-Справки о внедрении

АВ 58.932

Підписано до друку 08.04. 2004р. Формат 60×90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид.арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 69.

“АВТОРЕФЕРАТ”
01034, м.Київ-34, пров. Георгіївський, 2, оф. 2
т. 578-04-14, 294-71-27.

МИСТ